

Feasibility of Appointing a Vice President in the Legal Jurisdiction of the Ministries

Hadi Tahan Nazif

Assistant Professor, Department of Public and International Law, Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadeq University (AS), Tehran, Iran

Ali Ariannezhad*

Master Student, Public Law, Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadiq University (AS), Tehran, Iran

1. Introduction

According to Article 124 of the Constitution; The president can have deputies to carry out his legal duties. On the other hand, Article 133 of the Constitution states that the responsibility of the ministries is on the president's chosen minister who has received a vote of confidence from the Islamic Council. Since, according to Article 113 of the Constitution, the President, who is the highest official of the country, heads the executive branch, including the ministries -except in matters directly related to the Supreme Leader's powers, the powers of a vice president may interfere with the powers of ministers. Considering the obscurity of Article 124 and the legal gap regarding the limits to the powers of the vice presidents, the framework grounded for the powers of the vice presidents and the limits to the powers of the ministers should be determined.

---

* Corresponding Author: a.arianejad@isu.ac.ir

How to Cite: Tahan Nazif, H. & Ariannezhad, A. "Feasibility of Appointing a Vice President in the Legal Jurisdiction of the Ministries", *The Quarterly Journal of Public Law Research*, 25(80), (2023), 275-303. Doi: 10.22054/QJPL.2023.69547.2814

Research Question

This essay seeks to answer the question "Could the president appoint deputies with duties that are in the jurisdiction of the ministries?". The exact answer to this question depends on analyzing whether, on a legal basis, it is possible to appoint a vice president in the jurisdiction of the ministries or not. On the other hand, it should be investigated as to what extent this type of appointment has occurred in the legal system of the Islamic Republic of Iran, and what is the opinion of the Guardian Council as the main judge in this matter? And finally, considering the capacities provided in law, how can this conflict be prevented or solved?

2. Literature Review

Before this research, the subject of vice presidents has not only been examined under the general concept of the president and the first vice president's powers but also specifically in articles such as "The legal requirements of delegating the powers of the president to deputies in Iran's constitutional law system with regards to the opinions of the Guardian Council", "A look at the assignment of president's legal duties to the deputies" and "Regulations for the appointment and the position of special representatives and deputy presidents". However, these articles did not deal with the issue of any interference between the competence of the president and the ministers and thus, their topic is fundamentally different from this research. Regarding the relationship between the vice presidents and the ministries, there has been a report on "carrying out executive affairs through the vice presidents instead of the ministries", which is also different from this research because it focuses on the possibility of doing executive affairs by the vice presidents instead of the ministries, irrespective of the issue of interference of their powers. Therefore, the innovation of this research is first, in its topic of examining the conflict between the legal powers of the vice presidents and ministers and, second, in its

analysis at two theoretical and practical levels, and third, in its examination of the plausible legal answers and providing an innovative solution to overcome this problem.

3. Methodology

The current essay has been done through library research and adopting a descriptive-analytical approach meaning that, in addition to identifying the qualifications of vice presidents and ministers, we have analyzed the research problem using logical arguments.

4. Results

According to Article 124 of the Constitution, the president can have deputies to perform his legal duties. By examining the detailed summary of the deliberations of the Constitutional Revision Council, the proposed arguments, and the systematic approach taken to the enactment of the Constitution, we find that the deputy is considered a representative of the president by the legislator and a non-authentic person, and since the authority of the president is limited, he cannot appoint a deputy within the jurisdiction of the ministries.

From the opinions of the Guardian Council regarding the issue of the "consulting minister", it is also deduced that the president can create institutions under his supervision and delegate matters to them to handle some extra-ministerial affairs and his special duties such as "supervising the work of ministers", "harmonizing government decisions", "formulating the government's programs and policies", "synchronizing and policy-making of executive bodies" and "mobilizing the facilities of executive bodies for a specific issue", but other duties and executive affairs that are not part of the president's special duties which are under the jurisdiction of the ministries, cannot be entrusted to his affiliated institutions, and such assignment would be against the Constitution.

In the current status, vice presidents are assigned in four ways: by the Constitution, the resolution of the supreme councils, the statutes, and

by the decree of the president. On the other hand, the only bodies that determine the ministers' powers are the statutes, and in case of a conflict between the powers of the vice presidents and the ministers, conflict resolution of the above-mentioned bodies with the statutory law should be examined. In case of adding to or changing the powers of the ministers by the statutory law and their conflicts with the powers of the vice presidents; If the founding document of the vice president is the statutory law or the decree of the president, the recent statute is applied, but if the founding document is the Constitution or the decree of the supreme councils, the recent law is invalid. To change or establish the powers of the vice-presidents, only the parliament or supreme councils such as the Cultural Revolution Council have the authority to appoint vice-presidents acting in duties that are considered to be in the jurisdiction of the ministers.

5. Conclusion

A conflict between the powers of the ministers and the vice presidents is only problematic where the founding body for appointing the vice president is the decree of the president himself, and in order to get out of this problem, it is possible to use the capacity provided by the constitution in the matter of supervision of the General Inspection Organization of the Country, the supervision of the parliament in Article 90 of the Constitution, and the case law of the Court of Administrative Justice; However, these solutions are difficult to reach and only reactive; Therefore, it is suggested that in the statutory law, the president -while appointing the vice presidents- should be required to approve bylaws on the limits of their authority in the cabinet so that the speaker of the parliament can prevent the interference of the authorities a priori, and that filing a well-grounded complaint in the administrative court of justice would become less complicated and problematic.

Keywords: Conflict of Powers, Power of the President, Legal Basis for Vice Presidency, Vice President.

امکان‌سنجی تعیین معاونت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها

استادیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه
 امام صادق (ع)، تهران، ایران **هادی طحان نظیف**

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه
 امام صادق (ع)، تهران، ایران **علی آریان‌نژاد ***

چکیده

بنا بر اصل ۱۲۴ قانون اساسی؛ رئیس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد و از طرفی اصل ۱۳۳ قانون اساسی، تصدی وزارتخانه‌ها را بر عهده وزیر انتخابی رئیس جمهور می‌داند که از مجلس شورای اسلامی رأی اعتماد گرفته باشد. از آنجا که بر اساس اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهور عالی‌ترین مقام رسمی کشور است که ریاست قوه مجریه اعم از وزارتخانه‌ها را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود بر عهده دارد، ممکن است حدود صلاحیت‌های معاونین رئیس جمهور با حدود صلاحیت‌های وزرا تداخل نماید. با توجه به اطلاق اصل ۱۲۴ و خلأ قانونی در خصوص حدود صلاحیت‌های معاونان رئیس جمهور، این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی درصدد پاسخ به این پرسش است که «آیا رئیس جمهور می‌تواند در حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها معاونینی را منصوب کند؟» و برای پاسخ به آن، پس از بررسی مبنایی مسئله معاونت و مطالعه نظرات شورای نگهبان، این پژوهش به تحلیل وضعیت فعلی معاونین رئیس جمهور می‌پردازد و نهایتاً با توجه به ظرفیت‌های قانونی، راهکارهای موجود برای پیشگیری از تداخل حدود مسئولیت‌های معاونان رئیس جمهور و وزرا از قبیل نظارت سازمان بازرسی کل کشور، نظارت مجلس از باب اصل ۹۰ قانون اساسی و رسیدگی دیوان عدالت اداری را بررسی نموده و راه‌حلی بدیع در قالب تدوین قانون عادی در این زمینه مبنی بر الزام رئیس جمهور به تصویب آیین‌نامه حدود صلاحیت معاون خود در هیئت وزیران ضمن انتصاب وی به منظور نظارت‌پذیری بیشتر ارائه می‌دهد.

واژگان کلیدی: تعارض صلاحیت‌ها، صلاحیت رئیس جمهور، مبنای معاونت، معاون

رئیس جمهور.

* نویسنده مسئول: a.arianejad@isu.ac.ir

مقدمه

بنا بر اصل ۱۲۴ قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد که با توجه به اطلاق این اصل و عدم وجود نص در قوانین عادی، در خصوص حدود صلاحیت معاونت رئیس جمهور و به تبع حدود صلاحیت رئیس جمهور در اعطای صلاحیت به معاونین، خلأ قانونی وجود دارد. البته این ابهام در مورد تمام معاونان رئیس جمهور نیست؛ چراکه بر اساس ملاک وجود یا عدم وجود نص قانونی، معاونان رئیس جمهور به سه دسته تقسیم می‌شوند: دسته اول پست‌های معاونتی که در قانون اساسی برای آن چارچوب مشخصی تعریف شده است که عبارتند از: معاون اول بنا بر ذیل اصل ۱۲۴ قانون اساسی و معاونین برنامه و بودجه و امور استخدامی بنا بر اصل ۱۲۶ قانون اساسی، دسته دوم از معاونان رئیس جمهور پست‌هایی را تصدی می‌کنند که در مورد آنها در قانون اساسی نص خاصی وجود ندارد اما به سبب تصدی مدیریت یک سازمان خاص بعنوان معاون رئیس جمهور به رسمیت شناخته می‌شوند که حدود صلاحیت آنها در اساسنامه سازمان مربوط معین است و دسته سوم معاونینی هستند که هیچ نص قانونی در مورد آنها وجود ندارد و لذا خلأ قانونی فوق‌الذکر در این دسته اخیر از معاونین رئیس جمهور ظهور بیشتری دارد.

از طرفی بنا بر اصول ۶۰ و ۱۳۳ قانون اساسی یکی از ارکان مهم قوه مجریه، وزرا می‌باشند که در کنار معاونین رئیس جمهور دارای وظایف و صلاحیت‌های خاصی هستند. حال با توجه به فعالیت این دو نهاد در یک مجموعه ذیل رئیس جمهور، ضروری است رابطه این دو از حیث صلاحیت و وظایف مورد مطالعه قرار گیرد و در نتیجه این پژوهش با توجه به ضرورت مذکور با روش توصیفی - تحلیلی درصدد پاسخ به این پرسش است که «آیا رئیس جمهور می‌تواند در حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها معاونینی را منصوب کند؟». پاسخ دقیق به این پرسش در گرو آن است که تحلیل شود آیا از نظر مبنای حقوقی، امکان انتصاب معاون رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانون وزارتخانه‌ها وجود دارد یا خیر؟ و از طرفی بررسی شود که در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، این نوع انتصاب تا چه حد رخ داده است و نظر نهاد شورای نگهبان بعنوان دادرس اساسی در این مورد کدام

است؟ و نهایتاً با توجه به ظرفیت‌های قانونی، چگونه می‌توان از این معضل جلوگیری و یا آن را رفع نمود؟

پیش از این پژوهش، موضوع معاونان رئیس‌جمهور علاوه بر آنکه ذیل پژوهش‌های کلی پیرامون صلاحیت رئیس‌جمهور و معاون اول رئیس‌جمهور مورد بررسی قرار گرفته است؛ بطور خاص در مقالاتی با عناوین «بایسته‌های حقوقی تفویض اختیار صلاحیت‌های رئیس‌جمهور به معاونان در نظام حقوق اساسی ایران با نگاهی به نظرهای شورای نگهبان»، «بررسی واگذاری وظایف قانونی رئیس‌جمهور به معاونین» و «ضوابط تعیین و جایگاه نمایندگان ویژه و معاونان رئیس‌جمهور» نیز بدان پرداخته شده است که علاوه بر آنکه به مسئله تداخل صلاحیت رئیس‌جمهور و وزرا پرداخته‌اند، اساساً موضوع آنها با این پژوهش متفاوت است. در مورد رابطه معاونین رئیس‌جمهور و وزارتخانه‌ها نیز گزارش «انجام امور اجرایی از طریق معاونان رئیس‌جمهور به جای وزارتخانه‌ها» صورت گرفته است که موضوع آن نیز با این پژوهش متفاوت است؛ چراکه فارغ از بررسی مسئله تداخل صلاحیت‌های معاونین رئیس‌جمهور و وزرا، امکان انجام امور اجرایی که اساساً در قالب وزارتخانه‌ها صورت می‌گیرد، توسط معاونین رئیس‌جمهور بعنوان مسئله اصلی پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است. بنابراین نوآوری پژوهش اولاً در موضوع آن مبنی بر بررسی تداخل صلاحیت‌های قانونی معاونین رئیس‌جمهور و وزرا، ثانیاً تحلیل در دو سطح مبنایی و عملیاتی و ثالثاً بررسی راه‌حل‌های حقوقی موجود و ارائه راه‌حلی بدیع برای برون‌رفت از این معضل است.

در این پژوهش پس از بررسی مبنایی مسئله تعیین معاونت رئیس‌جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها مبتنی بر دو نظریه وکالت و امانت، این مسئله در نظرات شورای نگهبان بعنوان نهاد دادرسی اساسی مورد مطالعه قرار گرفته و سپس وضعیت فعلی معاونین رئیس‌جمهور از جهت منشأ قانونی ایجاد و اثرات تغییر در صلاحیت معاونین رئیس‌جمهور و وزرا بررسی می‌گردد و نهایتاً با توجه به ظرفیت‌های قانونی، راهکارهایی برای پیشگیری از تداخل حدود مسئولیت‌های معاونان رئیس‌جمهور و وزرا پیشنهاد می‌گردد.

۱. بررسی مبنایی مسئله تعیین معاونت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها

با توجه به سیاق اصل ۱۲۴ قانون اساسی که غرض از تعیین معاون رئیس جمهور را انجام وظایف قانونی رئیس جمهور می‌داند، معاونت رئیس جمهور بعنوان یکی از مناصب دولتی در حقوق عمومی در حقیقت ماهیت نمایندگی از جانب رئیس جمهور دارد؛ به این تعبیر که رئیس جمهور شخصی را بعنوان نماینده برای انجام امر خاصی منصوب می‌کند؛ چرا که در اصطلاح، نمایندگی را اعطای صلاحیت تصمیم‌گیری و اقدام از سوی یک فرد یا یک نهاد به فرد یا نهاد دیگر دانسته‌اند.^۱ در تحلیل تئوری نمایندگی می‌توان دو ماهیت متفاوت برای نمایندگی در نظر گرفت:

الف- در یک تحلیل می‌توان ماهیت نمایندگی را بر مبنای «وکالت» تحلیل کرد که طبق این برداشت، اعمال نمایندگی از جانب اصیل صورت می‌گیرد و نماینده خود اصلیتی ندارد؛ ب- در تحلیل دیگر می‌توان نمایندگی را نوعی «امانت» دانست که طبق این برداشت، نمایندگی به مثابه یک نهاد واضح تصمیم در نظر گرفته می‌شود و در حقیقت خود نماینده اصالت دارد.^۲

حال اگر طبق مقدمات فوق، معاونت را نوعی نمایندگی بدانیم؛ باید مبتنی بر این دو ماهیت، مقام معاونت رئیس جمهور را تحلیل کرد؛ البته این دو نوع تحلیل در نظر اعضای شورای بازنگری قانون اساسی نیز مطرح بوده است که ذیلاً به آن نیز پرداخته می‌شود:

۱-۱. تحلیل بر مبنای نظریه «وکالت»

بنا بر تحلیل اول که بر مبنای وکالت صورت می‌گیرد، باید اینطور اظهار نظر کرد که مقام معاونت بعنوان اصیل مدنظر قانون‌گذار اساسی نبوده است و در حقیقت اصالت با رئیس جمهور است که بعضی از اعضای شورای بازنگری قانون اساسی هم همین نظر را دارند از

۱. محمد نمازی، «بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت»، علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره ۲، (۱۳۸۴)، ص ۱۴۷.

۲. حسن خسروی، «تئوری نمایندگی در پرتو فلسفه سیاسی و حقوق عمومی»، تحقیقات حقوقی، شماره ۸۳، (۱۳۹۷)، ص ۱۷۶.

جمله آقای میرحسین موسوی که این‌طور بیان می‌کند: «خود معاون در سیاست‌گذاری، در نحوه کارهایش و تصمیماتی که می‌گیرد در حقیقت تابعی از رئیس جمهور است.»^۱ برای تقویت این نظر می‌توان به اصل ۶۰ قانون اساسی نیز اشاره کرد که قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً بر عهده رهبری است، از طریق رئیس جمهور و وزرا قابل اعمال می‌داند، البته در استدلال بر این اصل باید به تغییرات آن در سال ۱۳۶۸ نیز توجه داشت؛ به این بیان که در جریان بازنگری قانون اساسی که این اصل مورد تغییر قرار می‌گیرد و اگرچه عبارت «نخست وزیر» از آن حذف می‌گردد اما عبارت «معاونت رئیس جمهور» بدان افزوده نمی‌شود. با این نگرش به اصل ۶۰ قانون اساسی، می‌توان نظر تفسیری شورای نگهبان به شماره ۴۶۰ مورخ ۱۳۵۹/۹/۲۶^۲ را نیز بعنوان مؤید مدنظر قرار داد که مبتنی بر این اصل، نمایندگان و مشاوران رئیس جمهور را مستحق مداخله در امور اجرایی و صدور دستور به مأمورین دولتی نمی‌داند. از طرفی شورای نگهبان در نظرات متعدد از جمله بند ۱ نظر شماره ۹۲/۳۰/۵۲۸۲۵ مورخ ۱۳۹۲/۱۰/۲۵^۳ ایجاد پست دائمی معاونت رئیس جمهور یا حذف آن در مصوبات مجلس شورای اسلامی را مغایر اصول ۱۲۴ و ۱۲۶ قانون اساسی دانسته است و توسط برخی از اعضای شورای نگهبان این‌طور استدلال شده است که رئیس جمهور در اختیارات تفویضی به معاونین خود صلاحیت و مسئولیت مطلق دارد و ایجاد یا حذف معاونین صرفاً مبتنی بر تشخیص ایشان است.^۴

برای پاسخ به پرسش پژوهش در این فرض باید به تحلیل صلاحیت‌های رئیس جمهور در نظام حقوقی ایران پرداخت و به این مسئله پاسخ داد که «آیا اساساً رئیس جمهور حق

۱. اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، صورت مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون

اساسی، ج ۲ (تهران: مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱) ص ۱۰۳۹.

۲. «چون مشاورین و نمایندگان رئیس جمهور مقام مسئول نیستند، طبق قانون اساسی حق مداخله در امور اجرایی و صدور دستور به مأمورین دولتی را ندارند.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر:

<https://b2n.ir/nazarat.shora-rc01>.

۳. «در ماده ۱، الزام رئیس جمهور به اداره امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور از طریق یک سازمان (یک شخصیت حقوقی)، مغایر اصل ۱۲۶ قانون اساسی شناخته شد. همچنین با استظهار به اینکه نتیجه ادغام دو معاونت در ماده ۱، حذف دو معاونت و معاونین ذی‌ربط نیز هست، این امر مغایر اصل ۱۲۴ قانون اساسی هم می‌باشد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر: <https://b2n.ir/nazarat.shora-rc02>.

۴. نظرات استدلالی شورای نگهبان در مورد طرح تشکیل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، (۱۳۹۲)، صص ۴ و ۶.

دخالت در امور خاص وزارتخانه‌ها را دارد یا صلاحیت او منصرف از وظایف خاص وزارتخانه‌ها می‌باشد؟» که در پاسخ به این پرسش دو جواب امکان طرح دارد:

الف- صلاحیت رئیس جمهور عام است و شامل تمام اختیارات قوه مجریه می‌باشد که برای تأیید این نظر می‌توان به اصل ۱۱۳ قانون اساسی اشاره کرد که بیان می‌دارد: «رئیس جمهور ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود، بر عهده دارد» و از طرفی بنا بر اصل ۱۳۳ قانون اساسی، وزرا توسط رئیس جمهور تعیین می‌شوند و در حقیقت وزیر، نماینده رئیس جمهور می‌باشد فلذا باید حق دخالت در امور خاص وزارتخانه‌ها را داشته باشد. در صورت پذیرش این فرض در ادامه باید به این پرسش پاسخ داد که «آیا رئیس جمهور اساساً حق تفویض اختیارات خود را دارد یا خیر؟»

در پاسخ به این مسئله بنا بر مبانی حقوق اداری، اصل بر عدم تفویض صلاحیت است مگر در مواردی که خود قانون اجازه داده است؛^۱ زیرا فردی که برای انجام وظایف و اختیاراتی تعیین شد به اعتبار شرایطی منصوب شده است و اصل باید بر آن باشد که خود آن مقام وظایف خود را شخصاً و مباشرتاً به انجام رساند؛ اما از طرفی به دلیل ارتقای موقعیت اداری و سیاسی مقامات عمومی، حوزه فعالیت برخی مقامات به نحوی وسیع می‌شود که امکان اعمال تمام اختیارات توسط مقام اداری بصورت شخصی و مستقیم وجود ندارد و در نتیجه بایستی برخی از اختیارات مقامات بلندپایه به دیگری واگذار شود.^۲ در مسئله حاضر نیز خروج از اصل توسط نص قانونی صورت می‌گیرد؛ به این بیان که بنا بر اصل ۱۲۴ قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد؛ با این وجود در خصوص حدود و کیفیت تفویض اختیارات رئیس جمهور از حیث نظری اتفاق نظر وجود ندارد و سه دیدگاه مختلف طرح شده است که در ادامه اشاره می‌شود.^۳

۱. منوچهر طباطبائی مؤتمنی، حقوق اداری، ج ۲۳ (تهران: سمت، ۱۳۹۹) ص ۶۱.

۲. محمد امامی و کوروش استوارسنگری، حقوق اداری، ج ۱، ج ۲۰ (تهران: میزان، ۱۳۹۵) ص ۸۰.

۳. مصطفی منصوریان و محمدحسین محمدی، «بایسته‌های حقوقی تفویض اختیار صلاحیت‌های رئیس جمهور به معاونان در نظام حقوق اساسی ایران با نگاهی به نظرهای شورای نگهبان»، دانش حقوق عمومی، شماره ۳۶، (۱۴۰۱)، ص ۲۷.

* دیدگاه حداقلی: بنابر این دیدگاه، اختیارات رئیس جمهور قائم به شخص است و امکان واگذاری اختیارات وی وجود ندارد، مگر در حالت استثناء که برخی این استثناء را در فرآیند تفویض تحلیل می‌کنند. به این بیان که در صورت ایجاد معاونت مستقل برای رئیس جمهور در خصوص آن اختیار مورد تفویض، امکان تفویض وجود دارد.^۱ برخی این استثناء را در نوع اختیارات تفویض تحلیل می‌کنند؛ به این بیان که صرفاً اختیارات شکلی رئیس جمهور قابل تفویض می‌باشد.^۲ بر اساس این دیدگاه، امکان تفویض صلاحیت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها به معاونین در حالت‌های خاص از جمله ایجاد معاونت جدید و یا اعطای صلاحیت‌های شکلی در این حوزه وجود دارد.

* دیدگاه حداکثری: طبق این دیدگاه تمامی اختیارات رئیس جمهور قابل واگذاری به دیگری است؛ به این دلیل که معاون خود اصالتی ندارد و مسئولیت اصلی انجام وظایف همچنان بر عهده رئیس جمهور است. از طرفی ظاهر اصل ۱۲۴ قانون اساسی نیز دلالت بر عمومیت امکان تفویض دارد.^۳ بنابر این دیدگاه اعطای صلاحیت به معاون رئیس جمهور مطلقاً صحیح است.

* دیدگاه تفصیلی: بر اساس این دیدگاه باید بین صلاحیت‌های مختلف رئیس جمهور قائل به تفکیک شد و برای اتخاذ مبنای تفکیک می‌توان دو معیار ارائه داد، معیار اول منشأ حقوقی وظایف است؛ به این بیان که آن دسته از وظایف رئیس جمهور که در قانون اساسی اشاره شده است، قابل تفویض نمی‌باشد اما دیگر وظایف رئیس جمهور که توسط مراجع دیگر قانون‌گذاری بوجود می‌آید، قابل تفویض است. معیار دوم نیز مبنا و ماهیت اختیار است؛ به این بیان در صورتی که وظایف رئیس جمهور، اساسی و قائم به شخص باشد قابل تفویض نیست لکن اگر اساسی و قائم به شخص نباشد، قابل تفویض است.^۴ طبق این دیدگاه امکان تفویض در مورد آن دسته از وظایف رئیس جمهور که در قوانینی غیر از قانون اساسی ذکر شده و یا وظیفه قائم به شخص و اساسی نباشد، وجود دارد.

۱. همان، ص ۲۷.

۲. احمد صفایی‌فر، «بررسی واگذاری وظایف قانونی رئیس جمهور به معاونین»، دادرسی، شماره ۶۰، (۱۳۸۵)، ص ۴.

۳. همان، ص ۴.

۴. سیدحجت‌الله علم‌الهدی و محمدبرزگر خسروی، «انجام امور اجرایی از طریق معاونان رئیس جمهور بجای وزارتخانه‌ها»، گزارش پژوهشی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۱۰۳۱، (۱۳۹۰)، ص ۹.

در مجموع با توجه به عموم موضوعی اصل ۱۲۴ در قالب عبارت «وظایف قانونی رئیس جمهور» و عدم تخصیص آن به نظر دیدگاه حداقلی صحیح نباشد؛ از طرفی نگرش نظام‌مند به نظام حقوقی، توجه به شأن رئیس جمهور بعنوان منتخب مردم و مبانی نظام جمهوری اسلامی ایران از جمله دموکراسی، موجبات بطلان دیدگاه حداکثری را به ارمغان می‌آورد. بنابراین بایستی طبق دیدگاه سوم راجع به صلاحیت رئیس جمهور در امور وزارتخانه‌ها اظهار نظر کرد که بنظر با توجه به آنکه مهم‌ترین صلاحیت رئیس جمهور طبق اصل ۱۱۳ قانون اساسی، مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه است و این صلاحیت در قالب انشعابات مختلف با عنوان وزارتخانه ظهور پیدا می‌کند؛ لذا علاوه بر آنکه منشأ این صلاحیت قانون اساسی است، یک نوع صلاحیت اساسی و قائم به شخص باشد و در نتیجه امکان تفویض آن وجود نداشته باشد.

ب- صلاحیت رئیس جمهور منصرف از صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها می‌باشد چون باید به روش تعیین شده در قانون اساسی ملتزم بود و انحراف از آن و تداخل نهادها در وظایف یکدیگر پیامدهای زیان‌باری را در پی دارد.^۱ از طرفی وزیر را نمی‌توان صرفاً نماینده رئیس جمهور دانست؛ چراکه رئیس جمهور تنها عامل انتصاب آنها نیست بلکه بنا بر اصل ۱۳۳ قانون اساسی رئیس جمهور صرفاً پیشنهاد می‌دهد و این نمایندگان مجلس شورای اسلامی هستند که باید رأی اعتماد دهند. بنابراین چون طبق این مبنا اساساً امکان مداخله رئیس جمهور در امور وزارتخانه‌ها وجود ندارد، تفویض این اختیار به معاونین رئیس جمهور امکان ندارد.

۱-۲. تحلیل بر مبنای نظریه «امانت»

بر مبنای تحلیل دوم، معاون اگرچه بعنوان نماینده رئیس جمهور شناخته می‌شود اما شخصیتی اصیل دارد؛ چراکه در قانون اساسی هم به رسمیت شناخته شده است و به‌علاوه بعضی از اعضای شورای بازنگری قانون اساسی نیز همین نظر را دارند از جمله آقای عبدالله نوری که این‌طور بیان می‌کند: «من چیزی که خودم می‌فهمم در رابطه با کلمه وزیر و یا

۱. حسین مهرپور، «محدوده صلاحیت نهادها در قانون اساسی و لزوم پایبندی به آن»، تحقیقات حقوقی، شماره ۵۱، (۱۳۸۹)، ص ۹.

کلمه نخست وزیر این است که وزیر یا نخست وزیر بالاستقلال دارای اختیار هستند و همان‌طور که در مقابل رئیس جمهور بعنوان کسی که حکم به آنها می‌دهد مسئول هستند در مقابل مجلس هم بعنوان نهادی که رأی اعتماد به آنها می‌دهد، مسئول هستند. اگر ما معاون را با یک چنین پیش فرضی می‌خواهیم درست کنیم اصلاً مخالفیم؛ یعنی یک معاونی بخواهیم درست کنیم که این معاون دارای یک سری از اختیارات قانونی باشد که رئیس او نتواند آن اختیارات را از او بگیرد یا نگیرد، اصلاً خود همین را ما مخالفیم.^۱

اگرچه برای اثبات این مبنا، استدلالی قوی وجود ندارد و چنین مبنایی با استدلال‌ات مطرح شده در مبنای نخستین مبنی بر عدم اصالت معاون رئیس جمهور همخوانی ندارد؛ اما به فرض صحت این مبنا، این مسئله مطرح می‌شود که «آیا صلاحیت معاون رئیس جمهور عام است یا منصرف از صلاحیت وزارتخانه‌ها می‌باشد؟» برای پاسخ به این پرسش مبتنی بر این نگرش که معاون بعنوان شخصیت اصیل در قانون اساسی شناخته شده است، باید به اصل ۱۲۴ قانون اساسی مراجعه کرد، اما چون این اصل مقید به عبارت انجام وظایف قانونی رئیس جمهور می‌باشد؛ بنابراین دوباره باید به پاسخ سؤال قبلی رجوع کرد که «آیا رئیس جمهور صلاحیت عام دارد یا صلاحیت او منصرف از مسئولیت وزارتخانه‌ها است؟» که در قسمت قبل پاسخ این سؤال تفصیلاً بیان شد.

بنابراین طبق تمام فروض مختلف فوق‌الذکر، امکان تفویض صلاحیت به معاون رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها وجود ندارد و با توجه به جمع‌بندی مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی، استدلال‌ات طرح شده و نگرش نظام‌مند به قانون اساسی؛ به این بیان که در تفسیر قانون اساسی کل اصول قانون اساسی در نظر گرفته شود^۲، اولاً معاون بعنوان شخصیت غیراصیل موردنظر قانون‌گذار می‌باشد و ثانیاً از آنجا که صلاحیت رئیس جمهور محدود است؛ لذا نمی‌تواند در حدود صلاحیت وزارتخانه‌ها معاون تعیین کند.

۱. اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، همان، ص ۱۰۴۰.

۲. محمدحسین باقری، نظرات استدلالی شورای نگهبان (اصول ۱۱۳) (تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۳) ص ۸.

۲. امکان‌سنجی تعیین معاونت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها در نظرات شورای نگهبان

برای کشف نظر شورای نگهبان پیرامون مسئله پژوهش، می‌توان نظرات این شورا را حول پستی با عنوان «وزیر مشاور» مطمح نظر قرار داد. توضیح آنکه پیش از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ در تشکیلات دولتی علاوه بر وزارتخانه‌ها و وزرا، مقاماتی نیز بعنوان «وزیر مشاور» وجود داشتند که وزیر نبودند بلکه معاون یا مشاور نخست وزیر در یک موضوع یا نهاد خاص بحساب می‌آمدند که این رویه پس از انقلاب در سال‌های اولیه آن نیز ادامه داشت. با توجه به اینکه وجود چنین تشکیلاتی زیر نظر مستقیم نخست وزیر مغایر قانون اساسی بود، این موضوع واکنش‌های شورای نگهبان را در پی داشت.^۱

شورای نگهبان در تذکری به رئیس جمهور وقت در تاریخ ۱۳۶۰/۹/۱، بر لزوم سازمان‌دهی نهادهای قوه مجریه ذیل رئیس جمهور و وزرا به منظور تحمیل آثار مرتبط با قوه مجریه تأکید ورزید و اعضای شورا بر مبنای قانون اساسی به‌مثابه نقشه کلی امور کشور، ادامه کار تشکیلاتی شبیه به وزیر مشاور را در عرض وزرا خلاف قانون اساسی دانسته است و در بیان تفصیلی‌تر، این پدیده حقوقی را مغایر اصل ۱۳۴ قانون اساسی قبل از بازنگری^۲ می‌داند؛ از این جهت که نخست وزیر باید با همکاری وزیران، برنامه و خط‌مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا کند و وجود نهادهای دیگری زیر نظر مستقیم نخست وزیر باعث می‌شود که نخست وزیر از طریق این نهادها و بدون اعمال ساز کار اصل ۱۳۴ به امر اجرا بپردازد. از طرفی شورای نگهبان با توجه به صلاحیت‌های مجلس شورای اسلامی در مورد قوه مجریه از جمله ساز و کارهای رأی اعتماد، سؤال و استیضاح موضوع اصول ۸۸، ۸۹ و ۱۳۳؛ وجود نهادهایی غیر از وزارتخانه‌ها را مانع از اعمال این صلاحیت‌های قوه مقننه

۱. سیدحجت‌الله علم‌الهدی و محمد بزرگر خسروی، همان، ص ۱۲.

۲. ریاست هیئت وزیران با نخست وزیر است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگی ساختن تصمیم‌های دولت می‌پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط‌مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می‌کند. نخست وزیر در برابر مجلس مسئول اقدامات هیئت وزیران است.

دانسته است. بار دیگر شورا در نظر شماره ۱۰۱۸۴ مورخ ۱۳۶۲/۹/۲۹ در پاسخ به استفساری ناظر به امکان سؤال از وزیر مشاور در مورد امور اجرایی توسط مجلس شورای اسلامی، اگرچه وزیر مشاور را در این خصوص ملزم به پاسخ نمی‌داند اما تعیین مشاور یا معاون نخست وزیر بعنوان وزیر مشاور برای عملیات اجرایی را مغایر قانون اساسی دانسته است.

در مقابل، شورای نگهبان در نظرات دیگری در برخی موارد وجود چنین نهادهایی را مجاز دانسته است. در نظر تفسیری شماره ۱۶۱۹ مورخ ۱۳۶۳/۷/۳ شورای نگهبان وجود یا ایجاد سازمان‌های وابسته به نخست وزیری که وسیله و ابزار نظارت نخست وزیر بر کار وزیران و هماهنگی تصمیمات دولت و تعیین برنامه و خط‌مشی دولت و بطور کلی مربوط به وظایف نخست وزیر مندرج در اصل ۱۳۴ قانون اساسی است را مغایر قانون اساسی ندانسته است و در نظر تفسیری شماره ۷۷۵۱ مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۵ در پی پاسخ به استفساری ناظر بر امکان تأسیس سازمان دفاع غیرنظامی ذیل نخست وزیری، تشکیل سازمانی با هر عنوان زیر نظر نخست وزیر صرفاً جهت ایجاد هماهنگی و سیاست‌گذاری اقدامات

---

۱. «هر وزیری که طبق قانون و با رأی اعتماد مجلس بعنوان وزیر تعیین شده باشد طبق اصل ۱۳۷ قانون اساسی در برابر مجلس مسئول است و مطابق اصل ۸۸ می‌توان از او سؤال کرده و تعیین مشاور یا معاون نخست وزیر بعنوان وزیر مشاور جهت عملیات اجرایی، مغایر قانون اساسی است.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر:

<https://b2n.ir/nazarat.shora-rc03>.

۲. «وجود یا ایجاد سازمان‌های وابسته به نخست وزیری که وسیله و ابزار نظارت نخست وزیر بر کار وزیران و هماهنگی تصمیمات دولت و تعیین برنامه و خط‌مشی دولت و بطور کلی مربوط به وظایف نخست وزیر مندرج در اصل ۱۳۴ قانون اساسی است، مغایر قانون اساسی نمی‌باشد و انتزاع سازمان‌های مزبور از نخست وزیری و واگذاری آنها به وزارتخانه‌ای دیگر با قانون اساسی مغایرت دارد. بدیهی است مقررات قانونی مربوط به وظایف و اختیارات سازمان‌های یادشده باید با قانون اساسی مطابقت داده شود.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر:

<https://b2n.ir/nazarat.shora-rc04>.

۳. «نظر به اینکه به موجب اصل ۱۳۴ قانون اساسی هماهنگی ساختن تصمیم‌های دولت و... از وظایف نخست وزیر است همان‌طور که در نامه شماره ۱۶۱۹ مورخ ۱۳۶۳/۷/۳ اظهار نظر شده است، تشکیل سازمانی تحت هر عنوان زیر نظر نخست وزیر صرفاً جهت ایجاد هماهنگی و سیاست‌گذاری اقدامات دستگاه‌های اجرایی و برنامه‌ریزی‌های لازم به منظور انجام پدافند غیرعامل و بسیج امکانات دستگاه‌های اجرایی با قانون اساسی مغایرت ندارد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر:

<https://b2n.ir/nazarat.shora-rc05>

دستگاه‌های اجرایی و برنامه‌ریزی‌های لازم به منظور انجام پدافند غیرعامل و بسیج امکانات دستگاه‌های اجرایی را مجاز دانسته است.

در مجموع از نظرات شورای نگهبان حول مسئله «وزیر مشاور» این‌طور استنباط می‌گردد که رئیس جمهور می‌تواند امور فراوزارتخانه‌ای و وظایف خاص خود مانند «نظارت بر کار وزیران»، «هماهنگی تصمیمات دولت»، «تعیین برنامه و خط‌مشی دولت»، «هماهنگی و سیاست‌گذاری دستگاه‌های اجرایی» و «بسیج امکانات دستگاه‌های اجرایی برای یک موضوع خاص» را با ایجاد نهادهای زیر نظر خود و واگذاری امور به آنها به انجام رساند، اما سایر وظایف و امور اجرایی که جزء وظایف خاص رئیس جمهور نیست از جمله صلاحیت احتمالی رئیس جمهور در حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها را نمی‌توان به نهادهای وابسته به وی واگذار نمود و این واگذاری مغایر قانون اساسی است.^۱

۳. وضعیت فعلی معاونین رئیس جمهور

برای آنکه تداخل وظایف معاونین رئیس جمهور با حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها در عالم خارج مورد مطالعه قرار گیرد، لازم است اولاً منشأ ایجاد و سند مؤسس معاونت‌های رئیس جمهور بررسی تا میزان اعتبار آن معلوم شود سپس بر مبنای میزان اعتبار مشخص شده، تغییرات مختلف در حوزه صلاحیت‌های معاونین رئیس جمهور و وزرا بررسی گردد.

۳-۱. منشأ قانونی ایجاد معاونین رئیس جمهور

معاونین رئیس جمهور از جهت سند مؤسس به سه بخش تقسیم می‌گردند. قسم اول معاونین رئیس جمهور یعنی معاونینی که ریشه در قانون اساسی دارند شامل معاون اول، رئیس سازمان برنامه و بودجه و رئیس سازمان امور اداری و استخدامی کشور می‌باشد. در خصوص رئیس سازمان برنامه و بودجه، قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰ مجلس شورای ملی بعنوان سند بالادستی این سازمان، در ماده ۵ خود وظایف این سازمان را مشخص کرده است. سازمان امور اداری و استخدامی کشور نیز اولین بار بر اساس قانون امور استخدام کشوری مورخ ۱۳۴۵/۳/۳۱ مصوب کمیسیون خاص، مشترک مجلس

---

۱. همان، ص ۱۴.

شورای ملی و مجلس سنا بوجود آمد و وظایف آن در قوانین مربوطه مشخص است. لازم بذکر است که این دو معاونت فوق‌الذکر در قالب‌های مختلف تغییر یافته‌اند اما هم‌اکنون بنا بر مصوبه شماره ۷۹۲۰۵۴ شورای عالی اداری کشور مورخ ۱۳۹۵/۵/۲ در قالب مذکور ظهور دارد که در ماده ۱ همان مصوبه نیز چارچوب مشخصی برای وظایف و صلاحیت‌های این دو سازمان ذکر شده است.

در مورد معاون اول رئیس‌جمهور در اصول ۱۲۴ و ۱۳۱ قانون اساسی وظایفی از قبیل اداره هیئت وزیران با موافقت رئیس‌جمهور، هماهنگی سایر معاونین و کفالت رئیس‌جمهور برای آن در نظر گرفته شده است،^۱ اما این امر مانع از آن نیست که وظایف دیگری بر عهده این معاونت نهاده نشود. از آنجا که سند خاصی در خصوص انتصاب معاون اول وجود ندارد؛ لذا در محل شبهه به قدر متیقن تمسک کرده و فرض بر عدم صلاحیت معاون اول فراتر از موارد مذکور در قانون اساسی دانسته می‌شود.

قسم دوم معاونین نیز در حال حاضر عبارتند از: رؤسای بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان انرژی اتمی و بنیاد ملی نخبگان که در مورد هر کدام از آنها به تبع تحدید صلاحیت‌های سازمان مربوطه، حوزه صلاحیت‌ها و وظایف آنها مشخص است. صلاحیت‌های بنیاد شهید و امور ایثارگران در فصل دوم اساسنامه آن مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷ مجلس شورای اسلامی، سازمان حفاظت محیط زیست در ماده ۶ قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ مجلس شورای ملی و ماده ۶ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ مجلس شورای ملی و سازمان انرژی اتمی در ماده ۳ قانون سازمان انرژی اتمی ایران مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶ مجلس شورای ملی احصاء شده است. در مورد بنیاد ملی نخبگان مرجع تأسیس آن قوه مقننه نبوده است بلکه شورای عالی انقلاب فرهنگی بعنوان یک نهاد فراقوه‌ای در تاریخ ۱۳۸۴/۳/۱۰ اساسنامه آن را تصویب نموده است که طبق ماده ۳ آن، وظایف این بنیاد احصاء شده است. لازم بذکر است که هم‌اکنون با اصلاح اساسنامه بنیاد ملی نخبگان در سال ۱۳۸۵، ریاست این بنیاد بر عهده معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور است.

---

۱. محمدحسین محمدی، معاونت رئیس‌جمهور در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه امام صادق (ع)، (۱۳۹۴)، صص ۷۱-۷۴.

قسم سوم معاونین نیز عبارتند از: معاونین حقوقی، اجرایی، اقتصادی، علمی و فناوری، امور زنان و خانواده و امور مجلس و همان‌طور که اشاره شد هیچ سند قانونی مؤسسی برای آنها غیر از احکام انتصاب دولت وجود ندارد و برخی از وظایف آنها در مقررات مصوب هیئت دولت ایجاد شده است. بنابراین این معاونت‌ها و جبهه قانونی ندارند و نباید در قوانین عادی مجلس به رسمیت شناخته شوند اما مجلس شورای اسلامی در مواردی از قوانین مصوب خود بر وجود این معاونت‌ها بصورت غیرمستقیم صحنه گذاشته است و در قوانین مختلف وظایف و اختیارات متعددی را به این معاونت‌ها محول نموده است؛ برای نمونه می‌توان به بند (د) ماده ۳۲ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱ اشاره کرد که بیان می‌دارد: «واحدهای تولیدی فناوری اطلاعات با تأیید وزارتخانه‌های ذی‌ربط و معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور در هر حال از امتیاز این ماده برخوردار می‌باشند.» جزء (و) بند ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۲۴ وظایفی برای معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور در نظر گرفته است، ماده ۱۸۰ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی الحاقی ۱۳۸۷/۹/۲۶^۲ نیز اختیاراتی برای

۱. (و) - کلیه دستگاه‌های اجرایی دارای ردیف موضوع این قانون موظفند حسب مورد حداکثر تا پایان اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۸۹ بر اساس اعتبار ابلاغی (اعم از هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی) متن پیشنهادی موافقت‌نامه مربوط را بر اساس این قانون و ضوابط اجرایی آن در چارچوب فرم‌ها، شرایط و دستورالعمل‌های ابلاغی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور ارائه نمایند.

معاونت مذکور موظف است در صورت موافقت با متن پیشنهادی حداکثر ظرف پانزده روز نسبت به امضای موافقت‌نامه و ابلاغ آن اقدام نماید و در صورت عدم موافقت با متن پیشنهادی، حداکثر ظرف پانزده روز متن موردنظر خود را به دستگاه اجرایی اعلام کند. دستگاه اجرایی در صورت موافقت حداکثر ظرف ۱۵ روز مراتب را تأیید و مجدداً به معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور تحویل می‌دهند. در غیر این صورت در پایان مهلت یادشده معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور موافقت‌نامه مربوطه را رأساً ابلاغ و موافقت‌نامه ابلاغی لازم‌الاجرا می‌باشد. کلیه دارندگان ردیف در قانون بودجه کل کشور در حکم دستگاه اجرایی می‌باشند.

۲. ماده ۱۸۰ - در صورتی که حداقل بیست و پنج نفر از نمایندگان تا قبل از اتمام رسیدگی نهایی در مجلس کتباً از مجلس تقاضا کنند که طرح یا لایحه قانونی واصل شده به مجلس برای مدت معینی مسکوت بماند، پس از توضیح یکی از پیشنهاددهندگان به مدت پنج دقیقه و پاسخ آن از طرف یک مخالف به مدت حداکثر پنج دقیقه رأی گرفته می‌شود. تقاضای مسکوت ماندن لایحه بدون موافقت معاون حقوقی و امور مجلس رئیس‌جمهور یا وزیر یا معاون امور مجلس ذی‌ربط پذیرفته نخواهد شد. تقاضای مسکوت ماندن در هر طرح و لایحه فقط برای یک‌مرتبه مجاز خواهد بود. هیئت رئیسه موظف است پس از گذشت مدت مسکوت ماندن، طرح یا لایحه را مجدداً در دستور کار مجلس قرار دهد.

معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور در نظر گرفته است، ماده ۸ قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵، معاون حقوقی رئیس جمهور را بعنوان عضو شورای عالی تنقیح قوانین منصوب کرده است که البته اگرچه این موارد به تأیید شورای نگهبان رسیده است اما با توجه به نظرات شورای نگهبان از جمله بند ۱ نظر شماره ۰۱۶۱ مورخ ۱۳۶۹/۲/۱۰ مبنی بر عدم صلاحیت مجلس شورای اسلامی در ایجاد یا دائمی کردن معاونت برای رئیس جمهور، بنظر بایستی شورای نگهبان ایجاد وظایف و صلاحیت‌های جدید برای این قسم از معاونین رئیس جمهور توسط مجلس را نیز مغایر با اصل ۱۲۴ قانون اساسی بداند چراکه ممکن است رئیس جمهور در یک دوره اصلاً معاونی از قسم سوم معاونین نداشته باشد و در نتیجه اجرای قوانین با چالش مواجه گردد.

۲-۳. اثرات تغییر در صلاحیت معاونین رئیس جمهور و وزرا

تغییر در نمودار سازمانی قوه مجریه با ایجاد یا حذف هر کدام از ارکان آن بوجود می‌آید. طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، غیر از رئیس جمهور که میزان صلاحیت آن غیرقابل تغییر است، پست‌های اصلی این قوه شامل وزیر، معاون رئیس جمهور، نماینده ویژه رئیس جمهور و مشاور رئیس جمهور است که ممکن است در ادوار مختلف تعداد و

۳. ماده ۸- به منظور اجرای صحیح این قانون، شورای عالی تنقیح قوانین مرکب از اشخاص زیر تشکیل می‌گردد:

الف- رئیس مجلس شورای اسلامی بعنوان رئیس؛

ب- معاون حقوقی رئیس جمهور.

ج- یکی از معاونان رئیس قوه قضائیه؛

د- معاونان قوانین و نظارت مجلس.

دبیرخانه شورا بر عهده معاونت می‌باشد. تصمیمات شورا جنبه مشورت برای رئیس مجلس خواهد داشت.

۲. «ماده ۱ به لحاظ مقید کردن تشکیل ستاد هماهنگی امور ایثارگران به عضویت و ریاست معاون اجرایی رئیس جمهور و دیگر معاونت‌های قید شده در بندهای ۱، ۴، ۵ و ۶ ماده مزبور که ظهور در الزامی بودن وجود چنین معاونت‌هایی دارد با توجه به اینکه طبق اصل ۱۲۴ قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند معاونانی داشته باشد و ملزم به داشتن معاون خاص نیست و نیز با عنایت به اینکه طبق اصل ۱۲۶، رئیس جمهور می‌تواند امور برنامه و بودجه و اداری و استخدامی را مستقیماً به عهده بگیرد و الزامی به ایجاد سازمان مخصوص و داشتن معاونت‌های خاص مقید، در بندهای ۵ و ۶ را ندارد، مغایر قانون اساسی شناخته شد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر:

<https://b2n.ir/nazarat.shora-rc06>.

میزان صلاحیت آنها تغییر کند، تغییر در هر کدام از موارد مذکور می‌تواند منجر به تحدید صلاحیت سایر پست‌های موجود پیش از تغییر گردد. از آنجا که موضوع پژوهش؛ تداخل صلاحیت معاونین رئیس‌جمهور و وزرا می‌باشد، این تغییر در مورد هر کدام از آنها و تأثیر آن بر صلاحیت دیگری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف- افزایش یا ایجاد صلاحیت برای وزرا به طوری که موجب تحدید صلاحیت‌های یکی از معاونین رئیس‌جمهور گردد؛ در این حالت بر اساس اصل ۱۳۳ قانون اساسی و نظریه تفسیری شماره ۹۰/۳۰/۴۲۲۴۹ مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۱ شورای نگهبان، هرگونه تغییر در وظایف و اختیارات وزارتخانه‌ها باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. از طرفی با توجه به تحلیل گذشته، مراجع تصویب وظایف و صلاحیت‌های معاونین رئیس‌جمهور عبارتند از: حکم رئیس‌جمهور، مصوبه مجلس شورای اسلامی، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی و قانون اساسی. با توجه به هرم هنجاری قوانین و مقررات در نظام جمهوری اسلامی ایران، قانون مصوب مجلس ناسخ حکم رئیس‌جمهور خواهد بود و قانون سابق خود را نیز نسخ می‌کند حتی اگر صراحتاً بدان اشاره نکند؛ چراکه بر اساس قاعده نسخ ضمنی، قانون لاحق ناسخ قانون سابق خواهد بود.^۲ در خصوص صلاحیت‌هایی که مغایر با قانون اساسی باشد نیز شورای نگهبان بعنوان نهاد ناظر اعلام مغایرت خواهد نمود اما در این مورد نیز در صورت عدم ایراد شورای نگهبان بنا بر ملاک نظر تفسیری شماره ۹۳۲۶ مورخ ۱۳۶۲/۵/۱۲^۳ شورای نگهبان چون مغایر قانون اساسی است، اعتباری

۱. «با توجه به وضوح اصول قانون اساسی خصوصاً اصل ۱۳۳، هرگونه تغییر در وظایف و اختیارات قانونی و نیز ادغام دو یا چند وزارتخانه، باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد و تا قبل از تصویب مجلس، تغییری در مسئولیت و اختیارات وزیران و وزارتخانه‌های قبلی به وجود نخواهد آمد. وزیر وزارتخانه‌های جدید یا ادغام شده، در هر صورت وزیر جدید محسوب شده و نیاز به اخذ رأی اعتماد از مجلس شورای اسلامی دارد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر: <https://b2n.ir/nazarat.shora-rc07>.

۲. اقبال‌علی میرزایی، «مفهوم و صورت‌های نسخ قانون»، حقوقی دادگستری، شماره ۹۰، (۱۳۹۴)، ص ۱۳۵.

۳. «تشخیص مغایرت و عدم مغایرت مصوبات مجلس خبرگان با شورای نگهبان نیست ولی علی‌الاصول که همه نهادها رعایت قانون اساسی را می‌نمایند، ماده ۱۸ مصوبه مجلس خبرگان به اصل ۱۱۱ قانون اساسی ارتباط ندارد و مصوبات مجلس خبرگان خارج از محدوده این اصل و اصول دیگر قانون اساسی اعتبار قانونی ندارد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به آدرس زیر: <https://b2n.ir/nazarat.shora-rc08>.

نخواهد داشت اما در خصوص تعارض با مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، از آنجا که این شورا به حکم رهبری ایجاد شده است، بنا بر اصل ۵۷ قانون اساسی امکان نسخ مصوباتی که در چارچوب صلاحیت‌های آن به تصویب رسیده است توسط مجلس وجود ندارد و لذا در صورت تصویب باید توسط شورای نگهبان اعلام مغایرت گردد و در غیر این صورت نیز اعتبار نخواهد داشت.^۱ اگر هم مجلس در این خصوص اصرار ورزد، مجمع تشخیص مصلحت نظام نمی‌تواند از باب اصل ۱۱۲ قانون اساسی به مسئله ورود کند و مصوبه‌ای را که خلاف مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی است به تصویب رساند.^۲ در صورتی که مصوبه مجلس بدون گذشت زمان مناسب که تغییر مصلحت موجه باشد یا بدون اخذ موافقت رهبری، مستقیماً با مصوبه سابق مجمع در تعارض باشد؛ بنا بر نظریه تفسیری شماره ۵۳۱۸ مورخ ۱۳۷۲/۷/۲۴^۳ بایستی توسط شورای نگهبان مردود اعلام گردد. ب- افزایش یا ایجاد صلاحیت برای معاونین رئیس جمهور به طوری که موجب تحدید صلاحیت وزرا گردد؛ در این حالت با توجه به تعدد مراجع مؤسس معاونین رئیس جمهور شامل حکم رئیس جمهور، مصوبه مجلس شورای اسلامی، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی و قانون اساسی باید بین چهار حالت تفکیک ایجاد کرد. از طرفی از آنجا که تغییر در صلاحیت وزرا توسط قانون عادی صورت می‌گیرد، با توجه به هرم قوانین، مجلس صرفاً در قالب تصویب اساسنامه یا مصوبات شوراها عالی همچون شورای انقلاب

۱. ابوالفضل درویشوند و دیگران، «بررسی جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در نظرات شورای نگهبان»، دانش حقوق عمومی، شماره ۲۱، (۱۳۹۷)، ص ۳۷.

۲. غلامحسین الهام و سیدمصطفی میرمحمدی میدی، «بررسی تداخل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با مصوبات مجلس شورای اسلامی، دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره پیاپی ۳۷، (۱۳۹۲)، ص ۱۷۲.

۳. «هیچ‌یک از مراجع قانون‌گذاری حق رد و ابطال و نقض و فسخ مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام را ندارد اما در صورتی که مصوبه مجمع مصلحت مربوط به اختلاف نظر شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی بوده مجلس پس از گذشت زمان معتدبه که تغییر مصلحت موجه باشد حق طرح و تصویب قانون مغایر را دارد و در مواردی که موضوع بعنوان معضل از طرف مقام معظم رهبری به مجمع ارسال شده باشد در صورت استعلام از مقام رهبری و عدم مخالفت معظم‌له موضوع قابل طرح در مجلس شورای اسلامی می‌باشد.» قابل دسترسی در سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به

فرهنگی این امکان را دارند که برای رئیس جمهور در حوزه صلاحیت وزرا معاون تعیین کنند؛ چراکه به محض تصویب، قانون قبلی در حد تعارض، تخصیص خورده و صلاحیت وزیر محدود می‌گردد.

۴. راهکارهای قانونی پیشگیری از تعارض صلاحیت معاونین رئیس جمهور

و وزرا

با توجه به مطالب گذشته و استنتاج عدم امکان تعیین معاونت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها، بایستی برای پیشگیری از تخطی از حوزه صلاحیت‌ها در مورد معاون رئیس جمهور، مرجعی برای نظارت بر مبادی ایجاد معاونان رئیس جمهور در نظر گرفته شود. همان‌طور که اشاره شد اسناد مؤسس معاونین رئیس جمهور شامل چهار هنجار است که سه هنجار آن برتر یا هم‌عرض با قوانین عادی بعنوان سند مؤسس صلاحیت وزرا می‌باشد که شامل قانون اساسی، مصوبات شوراهای عالی و خود قوانین عادی می‌باشد و در صورت ایجاد تغییر موجب نسخ یا تخصیص قانون عادی می‌گردند. بنابراین فقط برای یک هنجار بایستی در جستجوی راهکار قانونی به‌منظور پیشگیری از تداخل با صلاحیت وزرا بود که آن هنجار نیز احکام انتصابی رئیس جمهور می‌باشد.

با توجه به ظرفیت حقوقی نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توان از سازو کارهای عام نظارت بر قوه مجریه بهره برد که عبارتند از: نظارت سازمان بازرسی کل کشور بنا بر اصل ۱۷۴ از باب نظارت بر اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری، نظارت مجلس از باب اصل ۹۰ در صورت شکایت از تخلف اداری مبنی بر انتصاب معاون رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانون وزارتخانه‌ها و نظارت قضائی دیوان عدالت اداری بر اساس اصل ۱۷۳؛ لکن این راه‌کارها علاوه بر آنکه صعب‌الوصول هستند، صرفاً نظارت پسینی بر اقدامات رئیس جمهور می‌باشند؛ لکن پیشنهاد می‌شود مجلس شورای اسلامی در قالب قانون عادی، رئیس جمهور را در هنگام انتصاب معاونین ملزم به تصویب آیین‌نامه تعیین حدود صلاحیت آن معاون در هیئت وزیران نماید تا احکام انتصابی معاونین با توجه به ظرفیت اصل ۱۳۸ قانون اساسی از حیث حدود صلاحیت توسط رئیس مجلس مورد نظارت واقع شود و از طرفی بهتر و با استناد قوی‌تر بتوان از ظرفیت اصل ۱۷۳ و شکایت به دیوان عدالت اداری استفاده کرد. از آنجاکه کلیه مصوبات مجلس زمانی اعتبار دارد که با قانون

اساسی و شرع مغایرت نداشته باشد؛ لذا برای اثبات این راهکار پیشنهادی بایستی از این جهت بصورت تفصیلی بررسی شود. در اصول ۱۲۴ و ۱۲۶ قانون اساسی که منشأ ایجاد پست معاونت ریاست جمهور می‌باشد، صرفاً صلاحیت تعیین معاون به رئیس جمهور اعطا شده است اما در خصوص تعیین حدود صلاحیت معاونین مانند اصل ۱۳۳ قانون اساسی در مورد وزرا، مبنی بر تعیین حدود اختیارات آنها توسط قانون صراحتی ندارد. از طرفی در اصل ۱۳۸ قانون اساسی که در مقام تخصیص صلاحیت تقنینی مجلس شورای اسلامی می‌باشد، تصویب آیین‌نامه‌های مستقل در چهار حوزه اجرای قوانین، انجام وظایف اداری، تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری را در صلاحیت هیئت وزیران دانسته است. از آنجا که ماهیت تعیین حدود صلاحیت معاونین رئیس جمهور، غیرشخصی است به این معنی که ناظر بر وضع حقوقی معین و نه شخص معین می‌باشد به طوری که هر کس در آن قالب قرار گیرد، مشمول آن شناخته می‌شود و برای اشخاص حق و تکلیف ایجاد می‌کند^۱ و از طرفی تصمیمات اداری بعنوان قسیم آیین‌نامه صرفاً شامل اعمال اداری انفرادی و شخصی نظیر گواهی‌نامه، پروانه‌ها و اخطارهای اداری و یا احکام استخدامی است.^۲ در نتیجه تعیین حدود اختیارات و وظایف معاونین رئیس جمهور باید در قالب آیین‌نامه به تصویب برسد. خود رئیس جمهور نیز نمی‌تواند رأساً آیین‌نامه تصویب کند و به وضع قاعده پردازند؛ به دلیل آنکه صلاحیت قاعده‌گذاری در اصل ۱۳۸ قانون اساسی حصری است و اصول دیگر قانون اساسی نیز دلالتی بر چنین صلاحیتی برای رئیس جمهور ندارند.^۳

بنابراین نگرش نظام‌مند به قانون اساسی اقتضا دارد تا تعیین حدود اختیارات معاونین رئیس جمهور را در صلاحیت هیئت وزیران دانسته شود و در نتیجه استدلال بر مبنای اصول ۱۲۴ و ۱۲۶ بوسیله این قاعده که اذن در شیء اذن در لوازم آن است^۴ محکوم به بطلان است؛ چراکه همان‌طور که تخصیص متصل در اصل ۱۳۳ مانع از جریان این قاعده می‌گردد، تخصیص منفصل در اصل ۱۳۸ برای اصول ۱۲۴ و ۱۲۶ نیز مانع از جریان آن خواهد بود.

۱. سیدمحمد هاشمی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ج ۲، چ ۲۵ (تهران: میزان، ۱۳۹۳) ص ۳۲۲.

۲. منوچهر طباطبائی مؤتمنی، همان، ص ۳۰۳.

۳. مهدی بالوی و سیده‌زهره سعید، «بررسی عدم صلاحیت وضع مقررات توسط رئیس جمهور در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران»، دانش حقوق عمومی، شماره ۱۶، (۱۳۹۵)، ص ۵۷.

۴. سیدمصطفی محقق داماد، قواعد فقه، چ ۱۲ (تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۴) ص ۲۳۵.

اگر تعیین حدود صلاحیت‌های معاون رئیس جمهور در قالب آیین‌نامه منقح شود، آنگاه می‌توان از صلاحیت‌های نظارتی رئیس مجلس در انطباق آن با قوانین بهره برد و از آنجا که مرجع ایجاد اکثر این معاونت‌ها قوه مجریه است، از تعارض با صلاحیت وزرا توسط رئیس مجلس جلوگیری خواهد شد. در مورد معاونت‌هایی که مرجع ایجاد آن شوراهای عالی نظیر شورای عالی انقلاب فرهنگی است نیز به نظر قانون پیشنهادی مبنی بر الزام به صدور آیین‌نامه در خصوص حدود صلاحیت معاونین رئیس جمهور قابل تعمیم باشد؛ چراکه اگرچه رئیس جمهور بنا بر مصوبه ۱۶۲ مورخ ۱۳۶۵/۷/۱۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی ملزم به پیروی از مصوبات آن شورا است، اما شورا بنا بر نظر ارشادی شورای نگهبان و اصل ۶۰ قانون اساسی نمی‌تواند در امور جزئی و اجرایی ورود کند^۱ و آنچه از جانب شوراهای عالی نظیر شوراهای عالی انقلاب فرهنگی اهمیت دارد، انجام مصوبه توسط جایگاه معاون رئیس جمهور است و در مورد حدود وظایف و صلاحیت‌های معاون رئیس جمهور بایستی هیئت وزیران اقدام به تصویب آیین‌نامه نماید.

نتیجه‌گیری

بنا بر اصل ۱۲۴ قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. با بررسی مبنایی بر اساس جمع‌بندی مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی، استدلال‌ات طرح شده و نگرش نظام‌مند به قانون اساسی درمی‌یابیم که اولاً معاون بعنوان شخصیت غیر اصیل مورد نظر قانون‌گذار می‌باشد و ثانیاً از آنجا که صلاحیت رئیس جمهور محدود است؛ لذا نمی‌تواند در حدود صلاحیت وزارتخانه‌ها معاونی تعیین کند.

از نظرات شورای نگهبان حول مسئله «وزیر مشاور» نیز این طور استنباط می‌گردد که اگرچه رئیس جمهور می‌تواند امور فرا وزارتخانه‌ای و وظایف خاص خود مانند «نظارت بر کار وزیران»، «هماهنگی تصمیمات دولت»، «تعیین برنامه و خط‌مشی دولت»، «هماهنگی

۱. «در مورد همکاری دولت در اجرای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی مقرر می‌گردد که به دولت رسماً و کتباً اطلاع داده شود که مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در حکم قانون است و وزارتخانه‌های مختلف لازم است در مورد تأمین بودجه و مساعدت‌های مورد نیاز برای اجرای مصوبات و همچنین استخدام اشخاص اهتمام ورزند.»

۲. غلامحسین الهام و سیدمصطفی میرمحمدی میبیدی، همان، صص ۱۳ و ۱۵.

و سیاست‌گذاری دستگاه‌های اجرایی» و «بسیج امکانات دستگاه‌های اجرایی برای یک موضوع خاص» را با ایجاد نهادهای زیر نظر خود و واگذاری امور به آنها به انجام رساند، اما سایر وظایف و امور اجرایی که جزء وظایف خاص رئیس‌جمهور نیست از جمله صلاحیت احتمالی رئیس‌جمهور در حوزه صلاحیت وزارتخانه‌ها را نمی‌توان به نهادهای وابسته به وی واگذار نمود و این واگذاری مغایر قانون اساسی است.

در وضعیت فعلی معاونین رئیس‌جمهور از طریق چهار هنجار بوجود می‌آید که شامل قانون اساسی، مصوبه شوراهای عالی، قانون عادی و حکم رئیس‌جمهور می‌باشد. از طرفی تنها هنجار تعیین‌کننده حدود صلاحیت وزرا، قانون عادی می‌باشد و در صورت تعارض صلاحیت معاونین رئیس‌جمهور و وزرا، از جهت بررسی هنجاری بایستی تعارض چهار هنجار فوق‌الذکر با قانون عادی بررسی گردد. در صورت ایجاد یا تغییر صلاحیت وزرا در قانون عادی و تعارض آن با صلاحیت‌های معاونین رئیس‌جمهور؛ اگر سند مؤسس آن، قانون عادی و حکم رئیس‌جمهور باشد قانون عادی مؤخر ارجح است اما اگر سند مؤسس آن قانون اساسی یا مصوبات شوراهای عالی باشد، قانون اخیر بلااعتبار است. در صورت تغییر یا ایجاد صلاحیت معاونین رئیس‌جمهور نیز صرفاً مجلس در قالب تصویب اساسنامه یا شوراهای عالی همچون شورای انقلاب فرهنگی در قالب مصوبات، این امکان را دارند که برای رئیس‌جمهور در حوزه صلاحیت وزرا معاون تعیین کنند.

بنابراین از آنجا که تنها در حالتی معضل تداخل صلاحیت وزرا و معاونین رئیس‌جمهور مشکل‌ساز است که مبدأ ایجاد معاون رئیس‌جمهور، حکم خود رئیس‌جمهور باشد برای برون‌رفت از این معضل می‌توان از ظرفیت قانون اساسی مبنی بر نظارت سازمان بازرسی کل کشور، نظارت مجلس از باب اصل ۹۰ قانون اساسی و رسیدگی دیوان عدالت اداری بهره برد؛ لکن این راه‌کارها صعب‌الوصول و صرفاً پسینی هستند؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد در قانون عادی، رئیس‌جمهور ضمن انتصاب معاونان ملزم به تصویب آیین‌نامه حدود صلاحیت آنها در هیئت وزیران شود تا هم رئیس‌جمهور بتواند به صورت پیشینی از تداخل صلاحیت‌ها جلوگیری کند و هم امکان شکایت با استناد قوی‌تر در دیوان عدالت اداری فراهم شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Hadi Tahan Nazif

<https://orcid.org/0000-0001-8916-2126>

Ali Ariannezhad

<https://orcid.org/0000-0002-9625-7884>

منابع

کتاب‌ها

- اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، صورت مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی، ج ۲ (تهران: مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱).
- امامی، محمد و استوارسنگری، کورش، حقوق اداری، ج ۱، چ ۲۰ (تهران: میزان، ۱۳۹۵).
- باقری، محمدحسن، نظرات استدلالی شورای نگهبان (اصل ۱۱۳) (تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۳).
- طباطبائی مؤتمنی، منوچهر، حقوق اداری، چ ۲۳ (تهران: سمت، ۱۳۹۹).
- محقق داماد، سیدمصطفی، قواعد فقه، چ ۱۲ (تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۴).
- هاشمی، سیدمحمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ج ۲، چ ۲۵ (تهران: میزان، ۱۳۹۳).

مقاله‌ها

- الهام، غلامحسین و میرمحمدی میبدی، سیدمصطفی، «بررسی تداخل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با مصوبات مجلس شورای اسلامی، دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره پیاپی ۳۷، (۱۳۹۲).
- بالوی، مهدی و سعید، سیده زهرا، «بررسی عدم صلاحیت وضع مقررات توسط رئیس جمهور در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران»، دانش حقوق عمومی، شماره ۱۶، (۱۳۹۵).
- خسروی، حسن، «تئوری نمایندگی در پرتو فلسفه سیاسی و حقوق عمومی»، تحقیقات حقوقی، شماره ۸۳، (۱۳۹۷).
- درویشوند، ابوالفضل؛ فضائلی، احمد و اسمعیلی گیوی، حمیدرضا، «بررسی جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در نظرات شورای نگهبان»، دانش حقوق عمومی، شماره ۲۱، (۱۳۹۷).
- صفایی فر، احمد، «بررسی واگذاری وظایف قانونی رئیس جمهور به معاونین»، دادرسی، شماره ۶۰، (۱۳۸۵).

- منصوریان، مصطفی و محمدی، محمدحسین، «بایسته‌های حقوقی تفویض اختیار صلاحیت‌های رئیس جمهور به معاونان در نظام حقوق اساسی ایران با نگاهی به نظرهای شورای نگهبان»، دانش حقوق عمومی، شماره ۳۶، (۱۴۰۱).
- مهرپور، حسین، «محدوده صلاحیت نهادها در قانون اساسی و لزوم پابندی به آن»، تحقیقات حقوقی، شماره ۵۱، (۱۳۸۹).
- میرزایی، اقبال‌علی، «مفهوم و صورت‌های نسخ قانون»، حقوقی دادگستری، شماره ۹۰، (۱۳۹۴).
- نمازی، محمد، «بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت»، علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره ۲، (۱۳۸۴).

پایان‌نامه

- محمدی، محمدحسین، معاونت رئیس جمهور در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه امام صادق (ع)، (۱۳۹۴).

گزارش‌های پژوهشی

- علم‌الهدی، سیدحجت‌الله و برزگر خسروی، محمد، «انجام امور اجرایی از طریق معاونان رئیس جمهور بجای وزارتخانه‌ها»، گزارش پژوهشی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۱۰۳۱، (۱۳۹۰).
- نظرات استدلالی شورای نگهبان در مورد طرح تشکیل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، (۱۳۹۲).

References

In Persian

Books

- Bagheri, Mohammad Hassan, *Argumentative Opinions of the Guardian Council (Article 113)* (Tehran: Research Institute of the Guardian Council, 2013).

- Emami, Mohammad & Ostvarsangri, Kuroh, *Administrative Law*, Vol. 1, Ch. 20 (Tehran: Mizan, 2015).
- Hashemi, Seyed Mohammad, *Fundamental Rights of the Islamic Republic of Iran*, Vol. 2, Ch. 25 (Tehran: Mizan, 2013).
- Mohaghegh Damad, Sayed Mostafa, *Rules of Jurisprudence*, Chapter 12 (Tehran: Islamic Sciences Publishing Center, 2014).
- Tabatabai Motameni, Manouchehr, *Administrative Law*, Ch. 23 (Tehran: Samt, 2019).
- *The General Department of Cultural Affairs and Public Relations of the Islamic Council*, The Detailed Report of the Deliberations of the Constitutional Revision Council, Vol. 2 (Tehran: Islamic Council, 2013).

Articles

- Balavi, Mahdi & Saeed, Seydezhra, "Investigation of the President's Lack of Authority to Enact Regulations in the Legal System of the Islamic Republic of Iran", *Public Law Knowledge*, No. 16, (2015).
- Darvishvad, Abolfazl; Fazaeli, Ahmad & Ismaili Givi, Hamidreza, "Investigation of the Position of the Supreme Council of Cultural Revolution in the Opinions of the Guardian Council", *Danesh Public Law*, No. 21, (2017).
- Elham, Gholamhossein & Mirmohammadi Meibodi, Seyed Mostafa, "Investigation of the Interference of the Supreme Council of Cultural Revolution with the Resolutions of the Islamic Council, The Government and the Expediency Council", *Research Journal of Islamic Law*, serial number 37, (2012).
- Khosravi, Hassan, "Theory of Representation in the Light of Political Philosophy and Public Law", *Legal Research*, No. 83, (2017).
- Mansourian, Mostafa & Mohammadi, Mohammad Hossein, "Legal Requirements of Delegating the Powers of the President to the Deputies in Iran's Constitutional Law System with a View to the Opinions of the Guardian Council", *Danesh Public Law*, No. 36, (1401).

- Mehrpour, Hossein, "Limited Jurisdiction of Institutions in the Constitution and the Necessity of Adhering to It", Legal Research, No. 51, (2009).
- Mirzaei, Eqbal Ali, "Concept and Forms of Repeal of the Law", Judiciary Law, No. 90, (2014).
- Namazi, Mohammad, "Examination of the Applications of Agency Theory in Management Accounting", Social and Human Sciences of Shiraz University, No. 2, (2004).
- Safaifar, Ahmad, "Study on the Assignment of the Legal Duties of the President to the Vice Presidents", Proceedings, No. 60, (2015).

Thesis

- Mohammadi, Mohammad Hossein, "Deputy of the President in Iranian Law with a Comparative Study in the Legal System of the United States of America", Master's Thesis of Public Law, Imam Sadiq University (AS), (2014).

Research Reports

- Alamolhoda, Seyed Hojatullah & Barzegar Khosravi, Mohammad, "Performance of Executive Affairs Through Vice Presidents Instead of Ministries", Research Report of the Research Center of the Islamic Council, Serial No. 11031, (2010).
- Argumentative Opinions of the Guardian Council Regarding the Plan to form the Country's Management and Planning Organization, (2012).

استناد به این مقاله: طحان نظیف، هادی و آریان‌نژاد، علی، «امکان‌سنجی تعیین معاونت رئیس جمهور در حوزه صلاحیت قانونی وزارتخانه‌ها»، پژوهش حقوق عمومی، ۲۵(۸۰)، (۱۴۰۲)، ۲۷۵-۳۰۳.
Doi: 10.22054/QJPL.2023.69547.2814

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License